

**İDARE MERKEZİ**

**ANKARA, İstanbul Caddesi  
Maarif Eminliği yanında**

**İSTANBUL BÜROSU**

*İstanbul, Ankara Caddesi  
No — 87*

# HAYAT

**Fiatı her yerde 15 kuruş**  
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası  
(Ecnebi Memlekete 7,5 Dollar)

**Abona ve ilan için İstanbul  
bürosuna muracaat edilir**  
Yazı işlerinin mercii Ankara  
merkezidir

**Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!**

— NIETZSCHE —

**Cilt: V**

**Ankara, 20 Kânunevvel, 1928**

**Sayı: 108**

# Borçlarımız

Büyük Millet Meclisi 1 kânun-evvel 1928 tarihli imkâdında devletin hayatına ve iktisadî inkişafına taallûku itibariyle pek mühim ve tarihî bir karar verdi: Türkiye cumhuriyeti ile Osmanlı Düyunu umumiyesi hamilleri namına hareket eden zevat arasında tanzim ve imza olunan 13 haziran 1928 tarihli mukavele-name ile buna lâhika olmak üzere Türkiye cumhuriyeti ve Osmanlı düyunu umumiyesi meclisi idaresi arasında tanzim ve imza olunan aynı tarihli itilâfnameyi bir kanun ile tastik eyledi:

İstikraz tavilleri koponlarının tediyesi şartlarını tespit etmesinden dolayı ehemmiyetine binaen (Koponlar mukavelenamesi) tesmiye edilmekte ise de bu mukavelename eski Osmanlı imparatorluğu düyunu umumiyesinden Türkiyeye isabet eden itibarî resûlmal ve senevî mürettebat hissesine ait bilcümle mesaili, 24 temuz 1923 tarihli Lozan muahedenamesi ahkâmına, senevî mürettebatın tevziine ait 18 nisan 1925 tarihli hakem ilâmına ve itibarî resûlmalin tevzii komisyonunun mukarreratına istinaden hal ve tesviye maksadıyla bilittifak tanzim olunmuştur.

Bu mukavelenamenin en mühim ve en esaslî noktaları hangileridir? Maziye ait olmakla beraber mezkûr kanunun tastik ve neşrinden itibaren Türkiyeye mal edilmiş ve Türk milletinin bugünkü ve gelecek nesillerine yükledilmiş olan umumî borcumuzun mahiyet ve miktarı nedir, nasıl ve ne kadar zamanda ödenilecektir... Bu cihetler hakkında (Hayat) ın kıymetli okuyan-

larına birparça malûmat arz edeceğiz:

## Borcun Menşei: Tarihçe

Bir gurusu bile Türkiye cumhuriyetine ait olmayan umumî düyunumuza dair izahata başlamazdan evvel bunun menşei olan eski Osmanlı düyunu hakkında bildiklerimizi hulâsaten burada da tekrar etmek zaruridir.

Osmanlı düyunu umumiyesi 1854 istikrazı ile başlar. Bu tarihten Lozan sulhunun aktine kadar geçen zaman da iki devre ayrılır:

A — 1854 senesinden 21 kânun-evvel 1881 (28 muharrem 1299) tarihli muharem kararnamesine kadar.

B — Muharaem kararnamesi tarihinden Lozan sulh muahedenamesinin imzasına kadar.

A — Birinci devrede Osmanlı devleti 1854 senesinden 1881 senesine kadar 15 istikraz yaparak 5.422.676.500 frank yani 240 milyon altın lira borçlanmış ve fakat bu itibarî resûmale mukabil ihraç fiatlarına göre ancak 3.577.884.714 frank alabilmiştir. Devletin eline geçen miktardan bankalara komisyon ve diğer bir takım zararlar daha ödenmiş olduğu hesaba katılacak olursa Osmanlı devletinin istikraz eylediği mebalıgdan hemen yarısını alabilmiş olduğu tezahur eder. Devletin bütçesi haricî borçları için senevî 13 milyon lira ayırmağa müsait olmadığından hükûmet borçlarını tediyeden açzini izhar ile tediya tatil eylemiş ve evvela 1879 senesinde Galata bankerleriyle bir itilâf aktinden

ve (Rûsumu sitte) idaresini teşkilden sonra 1881 muharem kararnamesile borçlarını kat'i surette likide etmiştir.

B—Osmanlı düyunu 28 muharem kararnamesile 106.437.234 osmanlı lirasına yani 2.660.930.850 franka indirilmiştir.

Ancak bu borcun muntazaman dayinlere tesviyesini temin için de dayinler tarafından intihap edilmiş bir idare meclisi olan (Düyunu umumiye idaresi) meydana getirilmiştir. Bu müessese teminat olmak üzere devletin varidat menbalarının en mühim kısmını eline almıştır. Kararname mucibince düyunu umumiye idaresinin tahsil eylediği varidatın beşte dördü faizlere ve beşte biri de resûlmalin itfasına tahsis kılınmıştır. Bu vaziyet 1903 senesine kadar devam etti, bu tarihte yine Osmanlı dayinleri için daha faydalı olmak üzere (tahvil ve tevhihi düyun) muameleleri yapılmak suretile devletin borçu yeniden tanzim ve ıslah edildi, ve 1870 ikramiyeli demir yollar istikrazı kalmak suretile bir (Düyunu müvahhade) meydana getirildi. Kabul edilen esas şu idi: düyun umumiye idaresinde toplanan bütün varidattan borçların faiz ve sermayelerinin tediyesine sarf edilmek üzere muayyen bir meblâğ tahsis olunacak ve fazlasının % 75'i devlete ve % 25'i yine borçların tediyesine sarf olunmak üzere düyunu umumiye idaresine verilecektir. Dört serisi olan düyunu muvahhadenin piyasadaki vasatı kıymeti ozaman % 37,7 nisbetinde idi.

1903 senesinden umumî harbe dâhil tarihi olan 1914 senesine

kadar da Osmanlı devletinin borçları hazine taviâtı ihracı ve muhtelif müesseselerden alınan avanslarla tezayüt eylemiştir. 1913 senesinde bu avansların tediyesi lâzım gelen miktar 9,5 milyon liraya balığ idi. Faiz miktarı da 4% den 5%, hatta 7% ve 8% ze kadar çıkmıştır. Gümrük varidatından başka yeniden bir çok mahaller aşariyleağnam rüsumu, bedeli askeri ve en nihayet erazi vergisi de teminat olarak gösterilmiştir.

6 Agustos 1914 tarihinde tedavülde bulunan borçların itibarı resülmali;

|          |                    |           |
|----------|--------------------|-----------|
| Keşideli | 17 835 195         | 13 ./.    |
| İştirah  | 114 051 104        | 87 ./.    |
|          | <u>131 886 299</u> | lira idi. |

Hulâsa umumî harbe tekaddüm eden senede gerek istikrazlara gerek avanslara teminat gösterilen varidatın yekunu 16,5 milyon liraya balığ olmuş idi. Bu miktar ozamanki devlet bütcesinin hemen yarısını teşkil ediyordu.

Osmanlı hükûmetinin 1854 senesinden 1914 harbi umumisine kadar istikraz sahasında takip ettiği yanlış ve muzur siyaseti daha ziyade tavziha lüzum görmüyoruz. Bu istikrazların elim neticelerini biz gördüğümüz gibi gelecek nesiller de anlayacaktır. Munkariz Osmanlı devleti umumî harp esnasında da 18 kûsur milyon liralık bir dahilî istikraz yaptığı gibi evrakı naktiye ihracı suretiyle de piyasaya 150 kûsur milyon liralık bir borç bırakmıştır.

### Yeni Mukavelename

Bu izahat ve tarihçeden sonra şimdi asıl maksada yani yeni koponlar mukavelenamesinin tahlil ve tetkikine başlayalım.

Osmanlı devletinin borçları Lozan sulh konferansının mühim mesailinden birini teşkil etmiştir. Hey'eti murahhasamız evelâ dü-

yunuumumiye işlerinin Lozan muahedenamesine girmesine mani olmuş ve saniyen mevcut borçtan Osmanlı devletinden umumi harpte veya daha evel arazi almış olan devletlere hiç bir mes'uliyetimiz olmaksızın hisse ayırtmıştır, bunları, bunları sağlam esaslara bağlatmıştır.

Taksimi düyun muamelesi ikiye ayrılmıştır. Biri senevi mürettebatın taksimidir ki düyunu-umumiye meclisi tarafından muahedenamenin mevkii meriyete vazından itibaren üç ay zarfında icra edilmiş, itirazatımızı cemiyeti akvam tarafından mansup hakem tetkik ederek katî kararını yani takriben iki milyonluk bir hükmü lehimize vermiştir.

İkinci kısım resülmalin taksimidir ki bu da muahedename mucibince 1925 senesinde bir komisyon tarafından icra edilmiştir. Türkiye isabet eden hissenin tediye şeraiti ise bilahare murahhslarımızla hamiller arasında 27 temuz 1925 tarihinde başlayan ve zaman zaman tevaküflara ve müşkül safhalara maruz kalan uzun ve fasılah müzakerattan sonra 13 haziran 1928 tarihinde imza edilen işbu mukavelename ile hal ve fasl edilmiştir.

### Borcumuzun miktarı

Büyük Millet Meclisince 1 kânunevvel 1928 tarihinde kabul ve tastik olunan mezkûr mukavelename mucibince Osmanlı Düyunu umumiyesinden Türkiye isabet eden hisse, yani bizim bugünkü borcumuz toptan 107.528.458,94 altın Türklirasıdır.

Bu borç üç kısımdan mürekktir:  
a — Uzun vadeli istikrazlardan 82. 456. 337 altın Türk lirası  
b — 1911-1913 hazine tavilleri bakayası 3. 521. 931,82 Türk lirası  
c — Şimdiye kadar tesviyeedilemeyen senevi taksitlerden 21. 550. 190,82 Türk lirası  
Yekün 107. 528. 458, 49

Bu izahattan kolaylıkla anlaşılacağı üzere bizim asıl borcumuz a ve b işaretli istikraz ve tahvillerin yekünü olan 85.978.268,12 lira olup mütebakısı eski borçlardan tesviye edilmeyip kalan mikdardır. Fakat diğerleri gibi tediyesi lâzım geldiği cihetle umum borcumuz arasında gösterilmiştir.

Lozan muahedenamesine tevfikân yapılan taksimde uzun vadeli 21 istikrazdan türkiyeye isabet eden 82 kûsur milyon liranın yarısından ziyadesini aşağıdaki borçlar teşkil ediyor:

Düyünü muvabade:

22. 487. 907

İkramiyeli türk tahvilâtı [1]:

6. 302. 756

5% 1914 istikrazı

16. 830. 154

Yekün 45. 620. 817

Yazan:

NIYAZİ ASIM

[Borcumuzun senevi taksiti, tediye akçesi... Hakkındaki yazılar gelecek nüshada devam edecektir.]

[1] İki ayda bir kur'a keşidesi ve ikramiye itası suretiyle itfa edilmekte olan 1870 Rumeli Demiryolu ikramiyeli istikraz tahvilâtı.